

UZASADNIENIE

Decyzją z 25 września 2020r. nr (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. z urzędu wstrzymał dalszą wypłatę Z. P. (1) prawa do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku, poczynając od 1 października 2020r., tj. od najbliższego terminu płatności świadczenia, albowiem osiągnęła on przychód z tytułu wykonywania pracy zarobkowej.

Z kolei decyzją z 28 września 2020r. nr (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. stwierdził, że Z. P. (1) pobrała nienależne świadczenia za okres od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. w łącznej kwocie 14.000zł z tytułu renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku oraz zobowiązał ww. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w terminie miesiąca od daty doręczenia decyzji.

Od powyższych decyzji odwołała się Z. P. (1), wskazując że w organie rentowym uzyskała informację, że wstrzymanie świadczenia przyznanego w drodze wyjątku może spowodować uzyskiwanie przez nią stałego i regularnego dochodu lub dochodu umożliwiającego jej zapewnienie sobie niezbędnych środków do życia, przy czym nie ma jasnych i przejrzystych wskazówek, jaką kwotę należy rozumieć za kwotę umożliwiającą zakup niezbędnych środków do życia. Dalej odwołująca wskazała, że w okresie od listopada 2019r. do września 2020r. uzyskiwała dochody w średniej kwocie 476,20zł miesięcznie, przy czym dochód ten nie był stały i kilkukrotnie obejmował kwoty niewiele powyżej 100zł miesięcznie. Zdaniem odwołującej tego rzędu dochody nie są wystarczające do utrzymania się, zwłaszcza że nie otrzymuje ona żadnej pomocy od żyjącego rodzica, mieszka sama i prowadzi samodzielne gospodarstwo domowe, a przy tym studiuje.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie, zarzucając że osiągnięcie przez ubezpieczoną przychodu z tytułu wykonywania umowy o dzieło zmieniło jej sytuację materialną, a tym samym zmieniły się warunki, które były podstawą przyznania jej prawa do renty rodzinnej w drodze wyjątku. Tym samym obie zaskarżone decyzje są prawidłowe.

Sąd Okręgowy w Częstochowie wyrokiem z dnia 14 kwietnia 2021r. w punkcie 1 zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 28 września 2020r. Nr (...) i ustalił, że odwołująca Z. P. (1) nie pobrała nienależnie świadczenia z tytułu renty rodzinnej w drodze wyjątku za okres od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. w łącznej kwocie 14.000zł i nie jest zobowiązana do zwrotu powyższej kwoty, a w punkcie 2 oddalił odwołanie od decyzji z dnia 25 września 2020r. Nr (...).

Sąd I instancji uzasadniając na wniosek organu rentowego punkt 1 wyroku ustalił, że Z. P. (1) urodziła się (...) W dniu 30 września 2009r. ubezpieczona, reprezentowana przez przedstawicielkę ustawową A. W., złożyła wniosek o przyznanie jej prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu Z. P. (2).

Decyzją z 16 listopada 2009r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. odmówił przyznania Z. P. (1) prawa do renty rodzinnej, ponieważ zmarły Z. P. (2) nie spełniał warunków nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Od powyższej decyzji ubezpieczona odwołała się do Sądu Okręgowego w Częstochowie, który wyrokiem z 9 kwietnia 2010r. w sprawie IV U 17/10 oddalił jej odwołanie. Dodatkowo organ rentowy decyzją z 9 lipca 2010r., również wydaną w wyniku rozpoznania wniosku

o rentę rodzinną z 30 września 2009r., ponownie odmówił przyznania Z. P. (1) prawa do żądanego świadczenia, z przyczyn analogicznych jak w decyzji z 16 listopada 2009r.

Od powyższej decyzji nie wniesiono odwołania, wobec czego stała się ona prawomocna i ostateczna.

Pismem datowanym na 22 lutego 2010r. Z. P. (1), reprezentowana przez przedstawicielkę ustawową A. W., złożyła wniosek o przyznanie jej prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu Z. P. (2) w drodze wyjątku. Decyzją z 24 sierpnia 2010r. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przyznał Z. P. (1) prawo do renty rodzinnej w drodze wyjątku do czasu ukończenia przez nią 16-go roku życia, z możliwością ponownego przyznania świadczenia w drodze wyjątku

po złożeniu stosownego wniosku w tym przedmiocie i przedłożeniu zaświadczenia szkolnego potwierdzającego kontynuowanie nauki w szkole z datą jej programowego zakończenia.

Realizując powyższą decyzję Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. decyzją z 1 września 2010r. poinformował A. W. o podjęciu wypłaty renty rodzinnej na rzecz małoletniej Z. P. (1), poczynając od 1 sierpnia 2010r. i jednocześnie poinformował ją, że świadczenie to przyznano na okres do 30 kwietnia 2016r.

Decyzją z 13 maja 2016r. organ rentowy z urzędu wstrzymał wypłatę renty rodzinnej na rzecz odwołującej poczynając od 1 maja 2016r., z uwagi na upływ terminu, na jaki świadczenie zostało przyznane.

W dniu 16 grudnia 2016r. Z. P. (1), reprezentowana przez przedstawicielkę ustawową A. W., złożyła wniosek o przywrócenie jej prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu Z. P. (2) w drodze wyjątku.

Decyzją z 19 stycznia 2017r. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przyznał Z. P. (1) prawo do renty rodzinnej w drodze wyjątku na okres do 30 czerwca 2019r., pod warunkiem kontynuowania nauki w szkole.

Realizując powyższą decyzję Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. decyzją z 14 lutego 2017r. poinformował A. W. o podjęciu wypłaty renty rodzinnej na rzecz małoletniej Z. P. (1), poczynając od 1 stycznia 2017r. i jednocześnie poinformował ją, że świadczenie to przyznano na okres do 30 czerwca 2019r.

Pismem z 18 września 2018r. organ rentowy pouczył Z. P. (1), że świadczenie przyznane w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności i zobowiązał ją do złożenia oświadczenia pozwalającego na ustalenie czy aktualnie podlega ubezpieczeniu z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej lub pracowała zarobkowo w innych okresach pobierania świadczenia w drodze wyjątku. Dodatkowo organ rentowy poinformował odwołującą, że w przypadku osiągnięcia jakiegokolwiek dochodu zobowiązana jest przedłożyć stosowne zaświadczenia.

W dniu 31 lipca 2019r. Z. P. (1) złożyła wniosek o przyznanie jej prawa do renty rodzinnej w drodze wyjątku na dalszy okres, w wyniku rozpoznania którego Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych decyzją z 6 listopada 2019r. przyznał jej prawo do żądanego świadczenia na okres od 1 listopada 2019r. do 30 czerwca 2022r., pod warunkiem kontynuowania nauki w szkole.

Realizując powyższą decyzję Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. decyzją z 25 listopada 2019r. podjął wypłatę renty rodzinnej na rzecz Z. P. (1), poczynając od 1 listopada 2019r. W treści decyzji zawarto pouczenie, że świadczenie

w drodze wyjątku nie przysługuje w razie 1) osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej lub prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej przez świadczeniobiorcę, 2) przebywania w placówce, w której pobyt jest finansowany ze środków publicznych, 3) przyznania świadczenia emerytalno-rentowego przez ZUS lub inny organ emerytalno-rentowy.

W latach 2016-2019 Z. P. (1) była uczennicą III Liceum Ogólnokształcącego im. W. B. w C., a następnie 26 lipca 2019r. została wpisana na listę studentów I roku studiów stacjonarnych Politechniki (...) w C. na kierunku design i zarządzanie projektami na Wydziale Zarządzania.

W dniu 2 marca 2021r. odwołująca została skreślona z listy studentów (do 1 marca 2021r. włącznie miała status studenta), a następnie jeszcze w tym samym miesiącu podjęła naukę w szkole policealnej.

W 2019r. odwołująca zalogowała się na portalu GoodContent, na którym publikowane są oferty pracy polegającej na tworzeniu tekstów marketingowych – opisów różnych produktów. Portal ten funkcjonuje w ten sposób, że producenci zlecają mu przygotowanie opisów swoich produktów, a ten ogłasza te zlecenia na swojej stronie internetowej i chętne osoby mogą podjąć się wykonania danego projektu, przy czym pozyskanie danego zlecenia przez konkretnego wykonawcę odbywa się na zasadzie „kto pierwszy ten lepszy”. Wykonawcy nigdy nie mają wiedzy ile zleceń w danym

miesiącu uda im się pozyskać i jakie z tego tytułu uzyskają wynagrodzenie, zwłaszcza że wynagrodzenie płatne jest po napisaniu tekstu i zależy od ilości znaków. Z tytułu realizacji kolejnych zleceń Z. P. (1) uzyskiwała następujące przychody: w listopadzie 2019r. 107,75zł; w grudniu 2019r. 482,07zł; w styczniu 2020r. 1.152,71zł; w lutym 2020r. 576,70zł; w marcu 2020r. 674,73zł; w kwietniu 2020r. 422,62zł; w maju 2020r. 108,43zł; w czerwcu 2020r. 124,19zł; w lipcu 2020r. 172,24zł; w sierpniu 2020r. 1.288,29zł; we wrześniu 2020r. 112,79zł, co średnio daje 474,77zł miesięcznie.

Pismem z 19 sierpnia 2020r. organ rentowy wezwał Z. P. (1) do złożenia oświadczenia pozwalającego na ustalenie, czy aktualnie podlega ubezpieczeniu z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej lub pracowała zarobkowo w innych okresach pobierania świadczenia w drodze wyjątku.

W odpowiedzi na powyższe odwołująca poinformowała organ rentowy, że w okresie od listopada 2019r. do sierpnia 2020r. uzyskiwała przychody z tytułu umowy o dzieło w kwotach wskazanych powyżej.

W wyniku powzięcia powyższej informacji organ rentowy wydał zaskarżone w niniejszej sprawie decyzje.

W trakcie realizacji kolejnych zleceń dla portalu GoodContent Z. P. (1) stworzyła portfolio swoich prac, dzięki któremu 5 października 2020r. udało się jej zawrzeć z F. R. (...) w C. umowę zlecenia, na mocy której w okresie od 5 października 2020r. do 31 października 2020r. miała tworzyć na rzecz zleceniodawcy treści marketingowe, za wynagrodzeniem w kwocie 2.300zł. Następnie 28 października 2020r. strony zawarły kolejną umowę zlecenia, tym razem na czas nieokreślony, na mocy której odwołująca miała tworzyć na rzecz zleceniodawcy treści marketingowe, za wynagrodzeniem w kwocie 2.700zł miesięcznie.

Od 3 listopada 2020r. Z. P. (1) wynajmuje na własne potrzeby lokal mieszkalny położony w C. przy ul. (...) i uiszcza z tego tytułu czynsz miesięczny w kwocie 1.080zł, czynsz na rzecz spółdzielni mieszkaniowej w kwocie 425zł miesięcznie oraz opłaty za zużycie mediów.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie ubezpieczonej od decyzji w przedmiocie zobowiązania do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń zasługiwało na uwzględnienie.

Przechodząc do rozważań Sąd wskazał, że zgodnie z art. 138 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity Dz. U. z 2021 roku poz. 291 ze zm.), osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.

Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

W myśl art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie.

Z literalnej treści przywołanego powyżej przepisu wynika, że istnieją trzy kumulatywne przesłanki nabycia prawa do świadczenia w drodze wyjątku, tj. 1) bycie ubezpieczonym lub członkiem jego rodziny, 2) niespełnianie ustawowych wymagań nabycia prawa do emerytury lub renty i 3) brak możliwości podjęcia działalności objętej ubezpieczeniem ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek i brak niezbędnych środków utrzymania.

W niniejszej sprawie Sąd nie miał wątpliwości co do tego, że Z. P. (1) w spornym okresie od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. spełniała pierwsze dwie z powyższych przesłanek uzyskania świadczenia w drodze wyjątku. Jednocześnie ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynika, że pomimo podjęcia w tym czasie pracy zarobkowej odwołująca nie uzyskiwała z tego tytułu niezbędnych środków utrzymania.

Sąd I instancji odwołał się do wyroku Sądu Najwyższego z 1 października 2019r. w sprawie I UK 223/18, w którym Sąd ten dokonał szerokiej analizy zagadnienia obowiązku zwrotu renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku, jako świadczenia pobranego nienależnie. Sąd ten stwierdził, że zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że brak niezbędnych środków utrzymania jako przesłanka prawa do ubiegania się o świadczenia przyznawane w drodze wyjątku musi być oceniany indywidualnie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 stycznia 2012r., III UK 36/11 i powołane w nim wyroki). W wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20 października 2017r., I OSK 941/17, wskazano, że ustawodawca w art. 83 ust. 1 nie wprowadza sztywnych kwot, wykluczających możliwość przyznania świadczenia w trybie szczególnym. Przyznawanie renty rodzinnej w drodze wyjątku na poziomie minimalnej renty z ubezpieczenia rentowego nie musi być równoznaczne ze stwierdzeniem, że odwołująca się ma już niezbędne środki utrzymania, czyli że każdy przychód (zarobek) powoduje utratę prawa do renty. Chodzi bowiem o środki na koszty podstawowego utrzymania. Jak wskazano, rentę przyznano ze względu na wiek łączony z prawem do kontynuowania nauki. W przypadku zwykłej renty uczniowi nie zakazuje się uzyskiwania przychodów. W przypadku zaś renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku uzyskanie przychodu miałoby powodować utratę świadczenia, co przy niewielkim zarobku powodowałoby istotne pogorszenie sytuacji materialnej, która w pierwszej kolejności stawiałaby pod znakiem zapytania uzyskanie ochrony, dla której świadczenie zostało przyznane na czas nauki w szkole. Rentę uzasadniał jednak brak środków utrzymania w czasie nauki w szkole. W sprawie znaczenie ma zatem norma (ogólna) wyprowadzana z art. 83 ustawy, która nie może przyjmować założenia, że w każdym przypadku uzyskania nawet nieznacznego przychodu zawsze dochodzi do utraty renty rodzinnej w drodze wyjątku.

Z regulacji tej wynika, że przesłanką prawa do świadczenia jest brak niezbędnych środków utrzymania, a nie brak jakichkolwiek przychodów. Nie jest więc tak, że renty nie otrzymają ci, którzy ze względu na wiek mogą uczyć się w szkole i mają nieduże przychody. Negatywną przesłanką jest bowiem dopiero sytuacja, w której mają niezbędne środki utrzymania.

Sąd Okręgowy stwierdził, że przywołany powyżej przepis art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej nie definiuje pojęcia braku niezbędnych środków utrzymania i podobnie nie można tego pojęcia zdefiniować w oparciu o inne przepisy tej ustawy. Zdaniem Sądu I instancji należy w tej sytuacji uznać, że chodzi tu o brak środków pozwalających na zapewnienie sobie najbardziej nawet podstawowej egzystencji i w związku z tym opierać się należy co najmniej na uznawanym za dolną granicę ubóstwa minimum egzystencji, stanowiącym normatywny model zaspokajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na niskim poziomie, wyznaczającym najniższy standard życia. Jak wynika z danych Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych, w 2019 roku minimum egzystencji dla jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego wynosiło 616,55zł, a w 2020 roku 641,74zł. W świetle powyższego oczywiste jest, według Sądu I instancji, że odwołująca zarabiając w okresie od 1 listopada 2019r.

do 30 września 2020r. przeciętnie 474,77zł miesięcznie, nie była w stanie zapewnić sobie niezbędnych środków utrzymania. Owszem, w kilku miesiącach tego okresu Z. P. (1) osiągała wyższe przychody, niemniej Sąd Okręgowy wziął pod uwagę, że specyfika wykonywanego przez nią zatrudnienia sprawiała, że nigdy nie miała ona wiedzy, ile uda się jej zarobić w danym miesiącu, a tym samym nie miała podstaw do informowania organu rentowego o

okolicznościach powodujących ustanie prawa do otrzymywanego świadczenia. Nadto choć przykładowo w sierpniu 2020r. odwołująca uzyskała wynagrodzenie w kwocie 1.288,29zł, którego wysokość niespornie pozwalała jej na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych (choć jednocześnie w ówczesnych realiach ekonomicznych nic ponad te potrzeby), to nie można zdaniem Sądu tego miesiąca rozpatrywać w oderwaniu od miesiąca poprzedzającego i następującego (lipca i sierpnia 2020r.), w których uzyskała ona wynagrodzenie w kwotach odpowiednio 172,24zł i 112,79zł. Faktycznie zatem, w opinii Sądu, nie można przyjąć aby w jakiegokolwiek dłuższej perspektywie, choćby tylko 2-3 miesięcy, w którymkolwiek momencie spornego okresu Z. P. (1) uzyskiwała środki umożliwiające jej zaspokojenie nawet najbardziej podstawowych potrzeb życiowych.

Reasumując, zdaniem Sądu Okręgowego, w spornym okresie od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. odwołująca ogólnie nie uzyskiwała takich dochodów, aby można przyjąć, że posiadała niezbędne środki utrzymania, a co za tym idzie nie odpadła w tej sytuacji przesłanka wypłacania jej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku, która w związku

z tym nie była świadczeniem nienależnie pobranym. W konsekwencji ponieważ Z. P. (1) nie pobrała nienależnych świadczeń, to nie jest zobowiązana do zwrotu żądanej przez organ rentowy kwoty 14.000zł.

Wobec powyższego, Sąd Okręgowy na mocy art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. oraz przepisów powołanych w treści niniejszego uzasadnienia, orzekł jak w punkcie 1. tenoru wyroku.

Apelację od przedstawionego wyroku złożył organ rentowy. Zaskarżając go w punkcie 1, zarzucił naruszenie:

1) przepisów prawa procesowego, tj. art. 233 k.p.c. poprzez dokonanie ustaleń sprzecznych z zebrany materiałem dowodowym, a w konsekwencji,

2) przepisów prawa materialnego, poprzez ich niewłaściwe zastosowanie, tj. art. 138 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2021r., poz. 291 ze zmianami) w związku z art. 101 pkt 1, art. 134 ust. 1 pkt 1 oraz art. 83 ust. 1 powołanej ustawy,

i ustalenie, że odwołująca Z. P. (1) nie pobrała nienależnie świadczenia z tytułu renty rodzinnej w drodze wyjątku za okres od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. w kwocie 14.000zł i nie jest zobowiązana do zwrotu powyższej kwoty - mimo braku przesłanek do takiego rozstrzygnięcia.

Wskazując na wyżej podane zarzuty apelacji, apelujący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie objętym apelacją i oddalenie odwołania Z. P. (1) od decyzji organu rentowego z dnia 28 września 2020r., nr (...).

Odwołując się do treści art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej, skarżący wskazał na wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 stycznia 2018r., sygn. akt VIII SA/Wa 715/17, w którym podano, że zart. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynikają trzy przesłanki warunkujące ubezpieczonemu bądź też pozostałym po nim członkom rodziny przyznanie świadczenia w drodze wyjątku. Po pierwsze, niespełnienie wymagań dających prawo do emerytury lub renty musi być spowodowane szczególnymi okolicznościami; po drugie, ubiegający się o to świadczenie nie może podjąć pracy lub innej działalności zarobkowej, objętej ubezpieczeniem społecznym z powodu całkowitej niezdolności do pracy lub wieku; po trzecie, osoba ta nie ma niezbędnych środków utrzymania. Przyznanie przedmiotowego świadczenia ustawa uzależnia od łącznego spełnienia wszystkich trzech przesłanek. Brak choćby jednej z nich wyklucza tę możliwość.

Renta wyjątkowa, przyznawana w szczególnym trybie, przeznaczona jest dla osób, które znalazły się w szczególnie niekorzystnej sytuacji, nie mogą podjąć pracy i praktycznie pozostają bez środków do życia - tak Sąd Najwyższy w postanowieniu z 9 maja 2019r., sygn. akt I UK 216/18.

Zgodnie z art. 101 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prawo do świadczeń ustaje, gdy ustanie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa. Natomiast jak stanowi art. 134 ust. 1 pkt 1 powołanej ustawy, wypłatę świadczeń wstrzymuje się, jeżeli powstaną okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń lub ustanie tego prawa.

Podobny pogląd został wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z 20 lutego 2013r., sygn. akt III AUa 1231/12, w którym Sąd stwierdził, że „1. Prawo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, w tym przyznanych w drodze wyjątku, ustaje w sytuacji, gdy ustanie którykolwiek warunek wymagany do uzyskania tego prawa (art. 101 pkt 1 w związku z art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Z faktem pobierania świadczenia łączy się nie tylko prawo do domagania się wypłaty świadczenia przysługującego, ale też obowiązek wnikliwego śledzenia warunków, na jakich świadczenie przysługuje, w tym obowiązek zapoznawania się ze wszystkimi pouczeniami od momentu przyznania świadczenia. 2. Renta przyznana w drodze wyjątku jest odmiennym świadczeniem od świadczeń przyznawanych w trybie ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych po spełnieniu ustawowych przesłanek nabycia prawa, w konsekwencji odmienny jest też rygorizm w zakresie zachowania prawa do świadczenia. O ile w przypadku rent rodzinnych przyznanych w związku z wypełnieniem ustawowych przesłanek nabycia prawa do świadczenia reguły zawieszania i zmniejszania świadczenia są oparte na zasadach określonych w art. 103a-106 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, o tyle w przypadku świadczeń przyznanych w drodze wyjątku, podjęcie jakiegokolwiek pracy objętej ubezpieczeniem społecznym powoduje ustanie prawa do świadczenia. W takiej sytuacji organ rentowy orzeka o wstrzymaniu wypłaty świadczenia (art. 134 ust. 1 pkt 1 cyt. ustawy). Pobranie świadczenia pomimo posiadanej wiedzy co do braku podstaw do jego pobierania oraz zaniechanie poinformowania organu rentowego o okolicznościach powodujących ustanie prawa do świadczenia skutkują koniecznością uznania świadczenia za nienależne w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, co rodzi obowiązek ich zwrotu z mocy ust. 1 wskazanego przepisu”.

Podkreślił apelujący, że renta rodzinna w drodze wyjątku to świadczenie wyjątkowe i przysługuje wyłącznie w przypadku łącznego spełnienia wszystkich koniecznych przesłanek do uzyskania prawa do tego świadczenia, określonych w art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W decyzji z 6 listopada 2019r., znak sprawy (...), organ rentowy pouczył odwołującą, że renta rodzinna przyznana w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przez ubezpieczoną przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności.

Zgodnie z danymi zawartymi w odwołaniu w okresie od listopada 2019r. do września 2020r. ubezpieczona w każdym miesiącu uzyskiwała dochody z tytułu zawartych umów o dzieło, przy czym najmniejszy wyniósł 107,75zł, a największy 1.288,29zł. Natomiast od października 2020r. odwołująca zawarła umowę zlecenia na kwotę 2.700zł brutto miesięcznie, w ramach której wykonywała taki sam charakter czynności jak w przypadku umów o dzieło. W wyroku Sądu Najwyższego z 1 października 2019r., sygn. akt I UK 223/18, powołanym przez Sąd Okręgowy w pisemnym uzasadnieniu wyroku, Sąd Najwyższy stwierdził, że uprawniona jest teza, że ustanie prawa do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku wynika z decyzji o wstrzymaniu prawa do dalszej renty. Niezasadna może być decyzja organu rentowego stwierdzająca, że osiągnięcie jakiegokolwiek (nieznacznego) przychodu jest równoznaczne z utratą (ustaniem) prawa do takiej renty i pozwala żądać zwrotu renty wcześniej pobranej jako nienależnego świadczenia, gdy renta i przychód nie wystarczały na niezbędne środki utrzymania w rozumieniu art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej.

W ocenie organu rentowego z chwilą, gdy ubezpieczona uzyskała możliwość stałego, tj. comiesięcznego dochodu, odpadła jedna z koniecznych przesłanek do uzyskania prawa do renty rodzinnej w drodze wyjątku, tj. brak możliwości podjęcia przez odwołującą pracy zarobkowej. Okoliczność, że w poszczególnych miesiącach ubezpieczona uzyskiwała

różny dochód związana była z tym jakie „zlecenie realizowała i ile było znaków w tekście”. W ocenie ZUS sytuacja ubezpieczonej zmieniła się na tyle, że Z. P. (1)

w spornym okresie miała już możliwość podjęcia pracy i uzyskiwania z tego tytułu stałego dochodu. W przypadku uzyskiwania dochodu co miesiąc uznać należy, że był to dochód stały (cykliczny), a nie jednorazowy, tyle tylko że w okresie listopad 2019r. - wrzesień 2020r. nie był on w stałej wysokości. Niewątpliwie z chwilą wstrzymania prawa do renty rodzinnej

w drodze wyjątku odwołująca zawarła umowę, za wykonanie której otrzymywała wynagrodzenie w kwocie 2700zł za miesiąc, świadcząc ten sam rodzaj pracy co wcześniej.

Zdaniem apelującego, z uwagi na zmianę sytuacji ubezpieczonej oraz możliwość podjęcia przez nią w okresie od listopada 2019r. do września 2020r. zatrudnienia

i uzyskiwania comiesięcznego dochodu nie zostały spełnione wszystkie przesłanki niezbędne do uzyskania prawa do renty rodzinnej w drodze wyjątku, w konsekwencji świadczenie pobrane za okres od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. jest świadczeniem nienależnym i winno zostać przez odwołującą zwrócone.

Strony nie zgłosiły wniosku o przeprowadzenie rozprawy apelacyjnej.

Zatem Sąd drugiej instancji, na mocy art. 374 k.p.c., rozpoznał sprawę na posiedzeniu niejawnym, uznając, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego nie zasługuje na uwzględnienie.

Godzi się przypomnieć, że istota sporu na etapie postępowania apelacyjnego sprowadzała się do ustalenia, czy ubezpieczona Z. P. (1) jest obowiązana do zwrotu renty rodzinnej przyznanej jej w drodze wyjątku za okres od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r.

We wskazanym zakresie Sąd Okręgowy przeprowadził prawidłowe postępowania dowodowe. Uwzględniając treść przepisu art. 387 § 2¹ pkt 1 i 2 k.p.c., Sąd odwoławczy wskazuje, że w całości podziela - bez potrzeby powtarzania - dokonane przez Sąd I instancji ustalenia faktyczne, poprzedzone niewadliwą, spełniającą kryteria przewidziane w art. 233

§ 1 k.p.c., oceną zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, a także przedstawioną w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wykładnię istotnych dla rozstrzygnięcia przepisów prawa materialnego oraz ich subsumcję do ustalonego stanu faktycznego. Do skutecznego podważenia tych ustaleń oraz ocen nie mogła prowadzić treść zgłoszonych w apelacji zarzutów, których weryfikacja samoistnie wyznaczała kierunek rozstrzygnięcia sprawy przez Sąd II instancji.

Wbrew stanowisku skarżącego trafnie uznał Sąd Okręgowy, że w spornym okresie odwołująca nie pobrała nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2021r., poz. 291 ze zm., zwanej dalej ustawą emerytalną).

Zgodnie bowiem z art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes ZUS może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie.

Bezspornym w kontrolowanej sprawie jest, że Prezes ZUS decyzją z 6 listopada 2019r. przyznał Z. P. (1) prawo do renty rodzinnej w drodze wyjątku na okres od

1 listopada 2019r. do 30 czerwca 2022r., pod warunkiem kontynuowania nauki w szkole i decyzją z 25 listopada 2019r. podjęto wypłatę tego świadczenia, poczynając od 1 listopada 2019r. Jednocześnie pouczono ubezpieczoną, że świadczenie w drodze wyjątku nie przysługuje w razie 1) osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej lub prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej przez świadczeniobiorcę, 2) przebywania w placówce, w której pobyt jest finansowany ze środków publicznych, 3) przyznania świadczenia emerytalno-rentowego przez ZUS lub inny organ emerytalno-rentowy.

Poza sporem jest także i to, że w latach 2019-2020 Z. P. (1) kontynuowała naukę i w okresie od listopada 2019r. do września 2020r. uzyskiwała przychód od 107,75zł do 1.288,29zł, co średnio daje 474,77zł miesięcznie, zaś decyzją z 25 września 2020r. ZUS wstrzymał dalszą wypłatę renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku dla ubezpieczonej, poczynając od 1 października 2020r., podnosząc, że osiągnęła ona przychód z tytułu wykonywania pracy zarobkowej.

Decyzja o przyznaniu renty rodzinnej w drodze wyjątku, jak zasadnie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 1 października 2019r., I UK 223/18 (OSNP 2020/9/96), powołanym przez Sąd I instancji, ma charakter konstytutywny (a nie deklaratoryjny, jak

w sprawie o zwykłą rentę). Sąd Najwyższy w orzeczeniu tym podkreślił, że wątpliwe jest zatem, czy przy takim charakterze decyzji prawo do świadczenia miałyby ustawać już tylko na mocy samego zdarzenia faktycznego. Prawo miałyby bowiem swój początek w decyzji konstytutywnej, natomiast jego ustanie (czy utrata) zależałoby już od samego przychodu. Wymagałoby to akceptacji dla hybrydowej konstrukcji stosunku prawnego, rozpoczętego decyzją konstytutywną a zakończonego decyzją deklaratoryjną ze względu na przychód.

W niniejszej sprawie nie jest oceniana decyzja wstrzymująca prawo do renty (ubezpieczona nie zaskarżyła jej apelacją). Sama konstrukcja może być spójna, gdy obie decyzje, czyli pierwotna i kończąca, będą konstytutywne, a tylko przychód jako zdarzenie faktyczne w świetle art. 83 ustawy emerytalnej będzie ujmowany jako przesłanka nienależnego świadczenia, jednak nie bezwzględna.

Uprawniona jest zatem teza, że ustanie prawa do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku wynika z decyzji o wstrzymaniu prawa do dalszej renty, co zaznaczył Sąd Najwyższy w sprawie I UK 223/18. Taka decyzja zaś w niniejszej sprawie wydana została dopiero 25 września 2020r., wstrzymując wypłatę świadczenia od 1 października 2020r.

Niewątpliwie Z. P. (1) pouczona została, że świadczenie przyznane w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej. Art. 83 ustawy emerytalnej jednak, oprócz treści dotyczącej możliwości wydania decyzji uznaniowej przez Prezesa Zakładu, określa przesłanki przyznania szczególnego świadczenia, z których można wyprowadzać jego warunki i w konsekwencji pouczenie o konieczności ich spełnienia. Sąd Apelacyjny w pełni akceptuje pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego w sprawie o sygn. I UK 223/18, że nieuprawnione jest twierdzenie, że każdy przychód powoduje od razu (ex lege) utratę (ustanie) prawa do tego świadczenia. Jak bowiem podkreślił Sąd Najwyższym we wskazanym judykacie, renta rodzinna przyznawana na podstawie art. 83 ustawy emerytalnej jest świadczeniem szczególnym, przede wszystkim dlatego, że abstrahuje od warunków renty rodzinnej określonych w ustawie. Po przyznaniu świadczenia w drodze wyjątku powstaje pytanie o dopuszczalność stosowania do tej szczególnej renty przepisów ustawy o ustaniu lub zawieszeniu prawa albo o wstrzymaniu renty. Odpowiedź nie może być negatywna, bo skoro stosuje się je do renty zwykłej, to również - co najmniej odpowiednio - do renty szczególnej. Kwestia ta nie budzi wątpliwości w sprawie z tym zastrzeżeniem, że skarżący przyjął, iż osiągnięcie jakiegokolwiek przychodu uzasadnia wstrzymanie prawa do renty. W przypadku zwykłej renty rodzinnej, osiągnięcie przychodu nie jest przesłanką do ustania prawa do renty (art. 103 i następne ustawy). Innymi słowy, skoro ustanie prawa do świadczenia jest ściśle określone w ustawie (por. art. 101 i 107 ustawy), to czy podstawa ustania renty rodzinnej w drodze wyjątku jest również określona w ustawie. Punktem wyjścia jest zatem art. 83 ustawy. O przyznaniu świadczenia decyduje взгляд na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek osoby ubezpieczonej.

Prawo ubezpieczonej do renty po 16 roku życia zależało przede wszystkim od kontynuowania nauki, co wprost wynika z decyzji Prezesa ZUS z 31 lipca 2019r., przyznającej to świadczenie. Ten warunek odwołująca niewątpliwie w spornym okresie spełniła.

Jak słusznie skonstatował Sąd Najwyższy w wyroku wydanym w sprawie I UK 223/18, także w odniesieniu do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku punktem odniesienia jest standard z art. 68 ustawy emerytalnej, czyli zapewniający dziecku rentę rodzinną do czasu ukończenia nauki w szkole (co do zasady nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia).

Decyzja wstrzymująca Z. P. (1) prawo do świadczenia od 1 października 2020r. nie odwołuje się do ustania uprawnienia ze względu na brak nauki w szkole (por. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy), wskazuje jedynie ogólnie na przepisy ustawy emerytalnej, a jako przyczynę podaje osiąganie przychodu z tytułu wykonywania pracy zarobkowej. Na podstawie zaś art. 83 ustawy emerytalnej, nie można zaś stwierdzić, że osiągnięcie jakiegokolwiek przychodu jest równoznaczne z ustaniem prawa do renty. ZUS przyjął takie założenie. Nie byłoby sporu, gdyby taki zapis istniał w art. 83 i jednocześnie określał kwotę przychodu lub jego granicę, a nawet rodzaj przychodu. Niewątpliwie art. 83 pozwala organowi na uznanie, bo oparty jest na klauzuli generalnej braku "niezbędnych środków utrzymania".

W świetle powyższego za prawidłowe należy uznać stanowisko Sądu Okręgowego, odwołującego się do danych Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych w zakresie minimum egzystencji dla jednoosobowego gospodarstwa w latach 2019-2020 i przyjęcie, że odwołująca zarabiając w okresie od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. przeciętnie 474,77zł miesięcznie, nie była w stanie zapewnić sobie niezbędnych środków utrzymania. Także Sąd Apelacyjny miał na względzie, że w kilku miesiącach tego okresu Z. P. (1) osiągała wyższe przychody, jednakże specyfika wykonywanego przez nią zatrudnienia sprawiała, że nigdy nie wiedziała ile uda się jej zarobić w danym miesiącu, a tym samym nie miała podstaw do informowania organu rentowego o okolicznościach powodujących ustanie prawa do otrzymywanego świadczenia.

Również zdaniem Sądu odwoławczego w spornym okresie od 1 listopada 2019r. do 30 września 2020r. odwołująca nie uzyskiwała takich przychodów, aby można przyjąć, że posiadała niezbędne środki utrzymania, co oznacza, że spełnione zostały przesłanki wypłacania jej renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku, która w związku z tym nie była świadczeniem nienależnie pobranym. Skoro więc Z. P. (1) nie pobrała nienależnych świadczeń, to nie jest zobowiązana do zwrotu żądanej przez organ rentowy kwoty.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł o oddaleniu apelacji, jako bezzasadnej.

/-/ SSA Beata Torbus